

Sex și ideologie

Sex is the greatest magic force of nature. Its actions prefigure the mystery of the One. Plato and Orwell are two cases in which ideology distorts the sense of sexuality. Two thinkers of the XXth century, Julius Evola and Michel Foucault, represent two different perspectives for a philosophy of sexuality – a metaphysics and a history of conscience, but the ideology must be sought where we see too much freedom or no freedom at all. And for that, we have two moments: Woodstock (1969) and Communism.

„Ar fi vrut să poată merge împreună pe stradă, dar nu ca acum, ci deschis, fără nici o frică, să vorbească câte-n lună și în stele, să facă mici cumpărături pentru casă. Dar mai tare ca orice dorea să aibă un cuib al lor, unde ar putea rămâne singuri, fără a-și cerși iubirea de la o întâlnire la alta. [...] Amândoi știau că fac o nebunie, că astfel își sapă singuri groapa. Iar acum, așezat pe marginea patului, gândurile îl purtară din nou la subsolurile Ministerului Iubirii” (George Orwell, 1984)

ION CORDONEANU

Assistant Lecturer,
Ph.D. at the Department of Philosophy and Theology, Faculty of Letters, History and Philosophy, University of Galati, Romania

KEY WORDS:

communism, Orwell, sexuality, Plato, Woodstock, representation

K. Popper se decide să scrie „The open society and its enemies” în ziua când a aflat despre invadarea Austriei, în martie 1938. Care este evenimentul care m-a decis să scriu acest text, nu cred că interesează pe cititor, dar, scriind acestea, (îmi) pot explica unele tonuri poate ușor patetice pe care am fost nevoit să le reprim. Nu a existat un *eveniment* propriu-zis care să determine într-un fel sau altul această sumară cercetare, el fiind suplinat de o *realitate* care definește, într-o foarte mare măsură, comportamentul, așteptările și dorințele omului contemporan: inflația erotismului și exacerbarea sexualității. În ce măsură acestea vorbesc despre om, în esența lui, sau sunt doar epifenomene ale conștiinței, nu voi căuta aici un răspuns. În schimb, voi încerca o scurtă și selectivă analiză a relației dintre sex și ideologie, din perspectiva istoriei ideilor, și nu numai, interesându-mă, în special, de modul cum ideologia a integrat în structura și conținutul ei o concepție despre relația dintre sexe.

Pornind de la premisa, acceptată de specialiști, că nu toate ideologiile deformează realitatea, cedez, totuși, tentației, de a accepta și de a porni la drum cu o definiție restrânsă a ideologiei înțelesă drept “cunoaștere falsă”, “iluzie” sau “falsă conștiință”. Apoi, consider necesar a arăta chiar dintru acest început cu false (sic!) accente de retorică postmodernă, că mă situez pe poziția hermeneuticii popperiene care

admite că subiectivitatea ideologiei este un impediment în cercetarea științifică.

Platon și Orwell

În dilogurile lui Platon avem de-a face cu două concepții despre sexualitate, una expusă în *Banchetul*, iar cealaltă în dezvoltată în *Republica*. Le vom expune și discuta pe rând.

În *Banchetul*, Platon închipuie un mit, conform căruia la început a existat o rasă primordială, un gen de viețuitoare care cuprindea în sine principiul masculin și principiul feminin, și care se chema androgin. Fiind îngrijorați de puterea lor (tema prometeică), zeii hotărăsc să-i taie în două, fiind astfel determinată apariția ambelor ființe, cu sex masculin, respectiv feminin. Demitologizată, povestea descrie, de fapt, starea oamenilor în timpurile imemorabile (*in illo tempore*), când aceștia trăiau într-o perfectă unitate, fiind nemuritori și ființe absolute, nescindate, neduale. Diferențierea sexelor este corespunzătoare stării acelei ființe care nu-și mai are viața în sine, ci în celălalt, iar dorința de celălalt reprezintă dorința după nemurire, împlinire spirituală. Platon este, se pare, mai interesat de dualitatea sexelor, rostul mitului fiind acela de a explica semnificația erosului: “În fond, omul, iubind și dorind, caută, așadar,

confirmarea de sine, participarea la ființa absolută, abolirea *steresis*-ei - a privației și neliniștii existențiale conexe” (Julius Evola, *Metafizica sexelor*, Humanitas, 1994, p. 87).

Cealaltă teorie, expusă în *Republica*, va avea în vedere nu semnificația erosului ci organizarea cetății ideale. Aici Platon prevede, cel puțin în privința grupului restrâns al paznicilor, un gen de “comunism al femeilor” (criticat de către Aristotel în cartea a doua a *Politicii*). După ce este clarificată ideea că “nu există (...) nici o îndeletnicire privitoare la ocârmuirea statului, proprie femeii, ca femeie, nici vreuna proprie bărbatului, ca bărbat. Ci, fiind naturile sădite în același fel în ambele sexe, femeia participă, potrivit cu firea ei, la toate îndeletnicirile, și la fel și bărbatul, doar că în toate femeia este mai slabă decât bărbatul” (*Rep.*, 455 d), Socrate afirmă că legiuitorul trebuie să-i pună la un loc pe bărbați și pe femei, având la un loc locuința și hrana, de vreme ce bărbații nu au nimic în comun și trăiesc laolaltă. Astfel, ei “vor fi conduși de o necesitate organică spre împreunarea între ei” (*Rep.*, 458 d). Platon închipuie, în continuare, modul în care trebuie făcută procrearea și creșterea copiilor, fiind de acord ca, la reproducere, să fie aplicate aceleași principii ca și la creșterea animalelor. Apoi, deși infanticidul în scopul eugeniei este o instituție spartană, Platon se arată de acord cu ea, afirmând că “e necesar (...) să împerechem pe cei mai buni bărbați cu cele

mai bune femei cât se poate de des, și dimpotrivă, cât mai rar pe cei mai răi cu femeile cele mai rele. Copiii primelor cupluri trebuie crescuți, ceilalți - nu, dacă este vorba ca turma să fie cât mai valoroasă” (*Rep.*, 459 d-e). Dar, atenție!, în continuare se citește: “Toate acestea, însă, trebuie să se facă în ascuns față de toți, în afara conducătorilor înșiși”.

Cu acest mod de gândire suntem în plină ideologie totalitară, deoarece stă în esența unei asemenea ideologii ca ea să falsifice. Platon afirmă că legiuitorul care dă legi trebuie ascultat în toate, chiar și în cele mai neînsemnate lucruri: când să se trezească, să se miște, să se îmbrace, să mănânce etc, și asta pentru că *doar el este cel care poate vedea adevărul*, prețuit mai mult decât orice. Dar cârmuitorii cetății pot minți, fie pe dușmani, fie pe cetățeni, “având în vedere folosul cetății; tuturor celorlalți însă nu li se dă voie să mintă” (*Rep.*, 389 b). Popper remarcă faptul că acest raționament face apel la principiul utilității colective care se înscrie în logica moralității totalitare: “La ce fel de minciuni se gândește Platon atunci când îi îndeamnă pe cârmuitorii săi să folosească leacuri puternice (n.n. C.I. În același loc, Platon afirmă că “minciuna este nefolositoare zeilor, iar oamenilor le este folositoare doar în chip de leac”)? Crossman subliniază pe bună dreptate că Platon se gândește la *propagandă, la tehnica influențării comportamentului...majorității*

celor cârmuiți” (Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Humanitas, 1993, p. 163).

Ce mai rămâne din erosul *Banchetului* și din semnificația sa mistică și existențială? Platon este de acord că în cetatea celor fericiți (recuperare din *Banchet* a idee de stare originară, în care oamenii erau fericiți și nemuritori) nu pot avea loc împerecheri în neorânduială și, ca atare, vor fi rânduite “căsătorii sacre”, după modelul incestuos al hierogamiei Zeus-Hera.

Platon sau Orwell? Orwelliană este lumea schimbată de puterea politică până în cele mai intime resorturi: limbă, istorie, *relațiile dintre sexe* și dintre clase au fost *falsificate* și falsificarea este menținută prin teroare de Ministerul Iubirii. Asemănările sunt izbitoare până la identitate. Filosofului, care trebuie să conducă cetatea, Platon spune că trebuie să i se ridice monumente și să i se aducă jertfe; totalitarismul secolului XX a avut ca mod de manifestare, printre altele, cultul personalității. Conducătorul lui Platon, prin “arta” guvernării cetății, avea acces la toate aspectele vieții membrilor ei, totul trebuia controlat, de la modalitatea de exprimare (în cetatea ideală nu ai voie să râzi), muzica ascultată (anticii credeau în puterea de educație a cetățenilor prin muzica ascultată și cultivată în cetate) și până la relațiile intime. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, când Occidentul nu l-a mai avut ca aliat pe Stalin, dar intra sub paranoia războiului rece,

și după ce devine celebru cu *Ferma animalelor*, Orwell își începea romanul său de triumf, *1984*, cu descrierea tabloului Fratelui cel Mare a cărui privire te urmărea peste tot și, implicit, știa tot. Cetatea ideală își găsisese, în sfârșit, pe pământ, modelul său real.

“Războiul înseamnă pace. Libertatea înseamnă sclavie. Neștiința înseamnă putere”. Aceste lozinci care tronau pe fațada Ministerului Adevărului ar fi putut foarte bine să stea ca învățătură supremă în Cetatea lui Platon. Filosoful antic are un cult deosebit pentru descrierea “paznicilor desăvârșiți”, alături de celelalte “clase”, descriere care este, de fapt, un “mit”, o “poveste feniciană”, o minciună, în fapt o *ideologie a represiunii*. Paznicii, ajutoare ale conducătorilor (vrednici de “cea mai mare cinste”, căci zeul care i-a plămădit a pus în alcătuirea lor aur, conf. *Rep.* 415 a), sunt cei care ocrotesc cetatea “și față de dușmanii din afară, cât și față de prietenii aflați înăuntru, astfel încât aceștia din urmă să nu voiască, iar primii să nu poată face rele” (*Rep.*, 414 b) și au în amestec argint. Ceilalți, agricultori și meșteșugari, sunt făcuți din fier și aramă. Preocuparea lui Platon este cum va impune un asemenea “mit”. Sunt formulate două posibilități, dar nici una nu pare suficient de convingătoare: posibilitatea de a-l crede cei tineri, ca după ei să vină și ceilalți oameni, sau puterea tradiției. Totalitarismul comunist a uzat de ambele metode, ca

instrumente ale propagandei ideologice, însă cea mai importantă s-a dovedit a fi, până la urmă, soluția care, descrisă în termeni platonicieni, se înfățișează astfel: “Noi, însă, înarmându-i pe acești fii ai gliei, să-i ducem înainte sub cârmuirea mai marilor lor. Mergând, ei să privească acel loc din cetate unde este cel mai potrivit să fie încartiruiți. De acolo ar putea cel mai bine să-i țină în frâu pe cei dinăuntru, dacă vreunul n-ar voi să asculte de legi, și tot de acolo s-ar putea cel mai bine apăra de cei din afară, dacă vreun dușman ar sosi precum lupul la turmă” (*Rep.*, 415 e).

Woodstok și misticile orientale

În timp ce în lagărul de est, existența, chiar și cea intimă, se desfășura în limitele ideologiei, manifestările de tot felul fiind dacă nu reprimare, cel puțin diminuate, sub pronirea atotpătrunzătoare a Fratelui cel Mare, în Occident, după moartea lui Orwell (1950), are loc un fenomen ale cărui urmări se fac simțite de atunci încolo. Împotriva capitalismului și a întregului sistem de valori adiacent, care funcționează din ce în ce mai bine, reacționează generația tânără a anilor '60, principalul lor canal de manifestare fiind, desigur, muzica. Punctul culminant: Festivalul de la Woodstock din anul 1969, un fenomen pe cât de complex,

pe atât de controversat, în care de-falsificarea condiției umane, în fapt demistificarea civilizației și instituțiilor occidentale s-a consumat într-un mod în care faptele s-au așezat la marginea politicului. Este generația *hippie*, care “respinge societatea tehnocrată și comercială a predecesorilor; îi reproșează faptul că se bazează pe proprietate, eficacitate, consum, cultul banului și că a pierdut toate contactele cu natura și cu forțele universului” (Marie Madeleine Davy, *Enciclopedia doctinelor mistice*, Editura Amarcord, Timișoara 1998, vol. 2, p. 361).

În fiecare zi, la Woodstock vin vizitatori de pretutindeni. Aici nu *sunt nici un fel de semne, nici o taxă de intrare. Nu e nimic special de văzut*, doar un mic parc pentru Monumentul închinat rockului și cei care vin aici dornici să recupereze ceva din “Spiritul Woodstockului”.

Adepții spun că Woodstock a fost cheia de boltă a unui timp dedicat progresului umanității. Cinicii spun că a fost un sfârșit ridicol corespunzător unui timp al naivității. Alții spun că nu a fost decât o petrecere pe cinste. Woodstok a adunat mai mult de 450000 de oameni pe o pășune în Sullivan. Pentru patru zile locul a reprezentat o contracultură a unei cvasi-mini-națiuni în care mințile erau deschise, drogurile peste tot dar legale, iar sexul era liber. Evenimentul a inspirat numeroase legi care să prevină posibilitatea de a se mai întâmpla așa ceva. Asemenea unui eveniment istoric având

conotații dezastruoase, Woodstock a devenit parte a unui limbaj cultural. Așa cum Watergate este cuvântul-cod pentru a denumi criza națională a încrederii, iar Waterloo pentru o înfrângere umilitoare, Woodstock reprezintă hedonismul tineresc și excesul anilor '60. În acel weekend din '69 s-au adunat mincinoși și iubiți, profeți și profitori (un joc de cuvinte în engleză: “liars and lovers, prophets and profiteers”), au făcut sex, bani și puțină istorie. Pe posterul oficial scria “trei zile de pace și muzică”: se protesta în legătură cu războiul din Vietnam, iar pe lista oaspeților erau înscriși, alături de protestatarii anti-război, veteranii din Vietnam, militanții negrilor, anti-gay, gay/lesbiene, susținători ai legalizării drogurilor. Dintre cei care au fost atunci acolo și s-au numit *copiii flori*, azi sunt oameni de afaceri, politicieni, foști președinți de stat... A fost un timp al descătușării, al libertății (așa cum era înțeleasă și cum altfel nu putea fi). A fost un test pentru o condiție umană care ar fi vrut altceva decât reguli, instituții, program, echilibru, civilizație. Au avut puțină mâncare, puține facilități privind salubritatea, droguri și alcool; acolo trebuiau părăsite grijile de genul “unde-mi sunt prietenii, unde mi-e mașina”. Să vedem ce se întâmplă...

Printre mesaje de pe cartioane puteai citi “God loves sex!” Procesul demistificării funcționa într-atât, încât manifestări precum băi de noroi sau plimbări prin păduri în pielea goală erau

lucruri normale. Eliade a interpretat fenomenul ca dorința arhetipală a omului de a se întoarce la origini, încercând să reconstituie Paradisul: eliberați de orice autoritate, purtând părul lung, adamic, trăiesc goi prin păduri în meditație, dorind să demoleze pașnic frontierele de tot felul: naționale, rasiale, religioase, sexuale, de clasă și ideologice. Cred în sex mai mult decât în lupta politică.

Totuși, nici aceste spirite anti-ideologice nu au scăpat de ideologie, fiind marcați, dincolo de toate influențele eclecticte, de freudism și urmând învățăturile mai multor *guru* veniți din Orient.

Epoca de glorie a măștrilor spirituali indieni este în anii '60, când ei oferă o alternativă la materialismul occidental, căruia îi opuneau meditația transcendentă. Beatles-ii vor fi fascinați de cultura indiană și aveau de gând să plece într-un pelerinaj la izvoarele ei pentru o inițiere mai profundă și în prezența unui guru pe care l-au găsit în persoana lui Maharishi, venit pentru prima oară în India în 1960 și a devenit repede un simbol al generației *flower-power*. El propovăduia *autoperefecționarea*. Promisiunile lui se întâlneau perfect cu filosofia drogurilor: “Vreți extaz, vă dau extaz și nu trebuie să renunțați la nimic!” Paul McCartney va spune, după întoarcerea din India: “Meditația e grozavă! E doar un sistem de relaxare și nimic mai mult”. După întâlnirea cu Beatles-ii, Maharishi primea,

la jumătatea anilor 70, câte 250 de mii de elevi noi în fiecare an. El a devenit un guru al muzicii pop, chiar dacă, ironic, Beatles-ii au renunțat repede, în câteva luni, la calea spirituală. Totuși, mii de oameni au luat drumul către est - calea hippioților - în căutarea unui maestru spiritual. Unii găseau izbăvirea folosind droguri, alții rămâneau în *ashram*-uri lângă un guru; religia creștină instituționalizată nu le mai oferea nimic din ceea ce ei căutau. În Occident, guru devin un fel de pop-star: au harismă, vitalitate și vorbesc direct cu tinerii, chiar dacă unele mișcări cad pradă logicii civilizației materialiste pe care o invadează. Este timpul sincretismelor de tot felul, între învățături tradiționale orientale și psihoterapii europene. Unele învățături sunt concentrate în mesaje precum “sex și libertate”, conform cărora libertatea sexuală era mijlocul de a atinge starea de grație. Lucrul acesta convenea de minune celor crescuți în anii 60-70, generației *hippie*. Aceștia se inspirau mai ales din practicile sexuale de tip Tantra și considerau că “dragostea trebuie să fie liberă și, totodată, sentimentală, senzuală, mistică - terestră și divină” (Marie Madeleine Davy, *Enciclopedia doctinelor mistice*, Editura Amarcord, Timișoara 1998, vol. 2, p. 363). Timothy Leary, cel mai cunoscut lider *hippie*, afirma că “energia sexuală generată de LSD este universală, cosmică și divină”. Secularizarea acestor ideologii sincretice odată cu anii 80 determină apariția psihoterapeuților

care promit transformarea personalității în trei zile. Adepții unei astfel de mișcări ajungeau să creadă că se perfecționează spiritual vânzând prin telefon tot felul de produse, de la aparate casnice la mâncare pentru pisici, astăzi sistemul de teleshoping fiind răspândit în toată lumea. Cu sfârșitul anilor 80, guru a început să însemne orice om care îți poate administra un tratament sau sfat pentru o problemă, de orice gen și oricât de neînsemnată. Guru îți poate spune cum să te îmbraci, ce să mănânci, la ce oră să te trezești - într-un cuvânt - îți impune un stil de viață: ideea e o prostie, un paleativ și total opusă ideii de guru oriental.

Tipul de guru occidental poate fi astăzi ridiculizat dar nu ignorat, căci, o dată intrați sub influența lui, oamenii nu-și mai sunt proprii lor stăpâni și devin neputincioși. El seamă, vrem, nu vrem, foarte mult cu filosoful-rege al lui Platon. Doar că ideologia este alta, dar tot ideologie se cheamă.

Reprimarea sexului și invazia erotismului

Principiul de la care pornim în această secțiune este că o analiză culturală privește structura unei ideologii, din perspectiva relației dintre mitizare și demitizare. La Platon, de pildă, avem de-a face cu două momente ale

ideologizării sexului. În *Banchetul*, sexul este, evident, mitizat. În *Republica*, dimpotrivă, adică în plin demers ideologic și ideologizant, asistăm la demitizarea sexului, mitizarea producându-se la nivelul explicării structurilor cetății ideale. La Orwell, la fel - toate relațiile umane, sub presiunea ideologiei care mitizează Statul totalitar, se demitizează. În cazul mișcării *hippie*, dimpotrivă, sexul este mitizat, înțeles drept formă a manifestării paradisiace, alături de meditație și integrare în natură. Mitizarea și demitizarea au loc în interiorul aceleiași idei sau aceluiași fenomen, dar se raportează la lucruri diferite. Este, însă, posibil ca una să se presupună pe cealaltă și să facă referire la aceeași realitate. Mitizând, demitizăm și invers; sunt mișcări care se presupun reciproc și care acționează independent de conștiința umană, la fel ca o structură, în sensul interpretării lui Michel Foucault. În opinia lui, odată cu „epoca clasică” a existat o „tehnologie a dominației” prin intermediul unor instituții de disciplinare socială a corpului sau a atitudinii față de viață: „E vorba de mecanisme de putere pentru a căror funcționare discursul despre sex (...) a devenit esențial. Apare în preajma secolului al 18-lea o incitare politică, economică, tehnică la a se vorbi despre sex. Și nu atât sub forma unei teorii generale a sexualității, cu sub formă de analize, de contabilitate, de clasificare și de definire a speciilor, sub forma unor cercetări cantitative

sau cauzale” (*Istoria sexualității*, Editura de Vest, Timișoara, 1995, p. 21). Din perspectiva analizelor lui Michel Foucault, s-ar putea spune că ipoteza reprimării discursurilor despre sex, începând cu secolul 17 și culminând cu epoca victoriană, este doar o poveste (istoricist vorbind) secolului 20 care determină nașterea unei ideologii anti-represive, eliberatoare, demistificatoare. Dar aceasta merge la pas cu mistificare, am văzut... Iar noi, la rândul nostru, nu am face decât să ne situăm într-o altă ideologie, printr-o asemenea interpretare. Nu. Foucault vrea doar să determine nu „atât de a ști dacă sexului i se spune da sau nu, dacă se formulează interdicții sau permisiuni, dacă i se afirmă importanța sau dacă i se neagă efectele, dacă se epurează ori nu cuvintele folosite pentru a-l reprima, ci să se ia în considerare faptul că se vorbește despre sex, luând de asemenea în considerare pe cei care vorbesc, locurile și punctele de vedere din care se vorbește, instituțiile care instigă să se vorbească despre *el*, care arhivează ori răspândesc cele spuse, pe scurt *faptul discursiv* global, *transpunerea în discurs a sexului*” (*op. cit.*, p. 14). Foucault admite că toate acele elemente negative prin care sexul a fost reprimat au, la rândul lor, rolul lor în discursul despre sex, dar ceea ce trebuie să rămână important aici este *voința de a cunoaște*, care constituie și suport și instrument, și faptul că „începând din perioada clasică a existat o

înțețire constantă și o tot mai mare punere în valoare a discursului despre sex” (p. 21). Ceea ce Foucault identifică a fi o „poliție” a sexului reprezenta necesitatea reglementării lui prin discursuri utile și publice. Totuși, prima condiție ca sexul să poată fi tematizat propriu-zis într-un discurs public și ideologizat se producea; însă până la revoluția sexuală din anii '60-70 ai secolului trecut mai era cale lungă.

Surprinzătoare va fi, însă, analiza pe care o va face Julius Evola în *Metafizica sexelor*, apărută în 1958. Temporal, deci, la limită!, dar studiul este reclamat de criza către care se îndrepta lumea occidentală la vremea aceea: o criză a vieții sexuale a cuplului, degradată, decăzută, golită de emoții și putredă. Ceea ce reprezintă astăzi și numim ca „invazie a erotismului” își găsește explicația în represiunea sexului așa cum este înțeleasă ea de către de câțiva analiști. Cauza majoră a excesului de sexualitate în Occident stă în reprimarea unității dintre sex, sentiment și iubire sacră. „orgia sexului la care asistăm astăzi,

filmele sexy, pornografia invadatoare, sex shopurile ș.a.m.d. reprezintă încă o acțiune a reprimării, fiindcă atâta timp cât sexul e vulgarizat, fiziologizat, terfelit, debarasat de orice obligație și cvasiironico-sarcastic, sexul nu mai e spirit, nu e aventură, nu e noutate, nu e creație, nu e dăruire, nu e descoperire, nu e tremur și cutremur” (Julius Evola, *Metafizica sexelor*, Editura Humanitas, 1994, p. 21). Tocmai această demistificare/mistificare a sexului în timpul prezent constituie, poate, o ideologie cu mult mai represivă decât era, la timpul ei, cea platoniciană. „Sexul este *cea mai mare forță magică a naturii*; în el acționează un impuls care prefigurează misterul Unului”. În afirmația evoliană trebuie să vedem încercarea de a recupera ceva din semnificația eroticii platoniciene din *Banchet* și un semnal pentru degradarea omului contemporan, rob și neputincios unei ideologii în care politica, aparent, nu are nici un amestec...